שמות ב

א. דער איינציקער מאָל וואָס מ׳גע־פינט אין דער תורה אַז דער אויבער־שטער ווערט אָנגערופן מיטן שם „אהי״ אשר אהי״", איז בפרשתנו (נאָכדעם ווי משה רבינו האָט געפרעגט באָם אויבערשטן[2] „הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם", איז) „ויאמר אלקים אל משה אהי׳ אשר אהי׳ ויאמר כה תאמר לבנ״י אהי׳ שלחני אליכם".

אין גמרא[3] ווערט „אהי׳ אשר אהי״"[4] געזאָגט אָלס איינער פון די „שמות שאין נמחקין".

דער רמב״ם[5] אָבער רעכנט ניט דעם שם „אהי׳ אשר אהי״" (אָדער „אהי״" אליין[6]) צווישן די ז׳ שמות (וואָס „כל המוחק אפילו אות אחת משבעה אלו לוקה").

דער כסף משנה[7] איז עס מסביר: „ונראה שלא הי׳ בגירסת רבינו (אין גמרא[8]) אהי׳ אשר אהי״"; און איז מוסיף, אַז „בנוסחא שנדפסה בווניציאה״[9] (פון רמב״ם) ווערט „אהי״" יע געזאָגט אָלס איינער פון די שבעה שמות[10]. און אַזוי זיינען דאָ נאָך נוסחאות פון רמב״ם[11] וואו „אהי״" ווערט געזאָגט אָלס איינער פון די שמות שאין נמחקין.

בדפוסי הרמב״ם (הנפוצים) שלפנינו אָבער ווערט ניט דערמאָנט „אהי״"[12]. ונראה, אשר דער בית יוסף נעמט אויך אַן די נוסחא שלפנינו (וואו דער רמב״ם דערמאָנט ניט דעם שם „אהי״") והא ראי׳: כאָטש אַז ער עצמו זאָגט (אין כסף משנה) אויף דעם נוסח הנ״ל „ונוסחא נכונה היא דמני שם אהי׳ בכלל השבעה שמות", פונדעסטוועגן, בספרו שלאחרי הכס״מ, ובפרט שהוא להלכה[13] (בשו״ע שלו[14]) זאָגט ער „ואלו השבעה שמות"

---

1) ג, יד.

2) שם, יג.

3) שבועות לה, סע״א. ועד״ז בירושלמי מגילה פ״א ה״ט. מס׳ סופרים רפ״ד׳.

4) כ״ה במקומות שבהערה הקודמת׳. וכ״ה בר״ח ורא״ש (סי׳ כב) שבועות שם. אבל בריב״ף שבועות שם „אהי״". וכ״ה במאירי סנהדרין (נו, א) ד״ה ובמס׳ שבועות. רס״ג שבהערה 16.

5) הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ב.

6) ראה לעיל הערה 4. וראה לקמן בפנים. ולהעיר מראב״ע וחזקוני כאן ועוד (וראה גם רבותינו בעה״ת כאן): שהראשון (אהי״) שם והשני (אשר אהי׳) פירוש השם (וכ״ה בכוזרי מאמר ד אות ג. וראה פי׳ קול יהודה שם ובהערה 26). וראה לקמן הערה 17, ומ״ש במו״נ שהובא לקמן ריש סעיף ה.

---

*) באבות דר״נ פל״ג, ב: עשרה שמות של שבח נקרא הקב״ה . . אהי״ אשר אהי״.

*) אבל ראה להלן בירושלמי ומס׳ סופרים שם (ה״ב) אל״ף ה׳ מאהי״ (הובא ברמ״א יו״ד סרע״ו ס״ו וראה נ״כ שם).

7) לרמב״ם שם.

8) וכ״ה בדק״ס שבועות שם שבב׳ כת״י ליתא, עיי״ש ובהערה פ שם.

9) והוא בדפוס ויניציאה רפד ושי׳.

10) וכן הביאו הלח״מ וקרית ספר לרמב״ם שם „אהי״" בתוך ז׳ השמות.

11) דפוס רומא לפני ר״מ וכו״כ דפוסים וכת״י — ראה שו״ת הרדב״ז (ח״ה) ללשונות הרמב״ם סי׳ אלף תז (לד): בדקנו בספרי הרב ז״ל כתיבת יד ונמצא כתוב בהם שם אהי׳ — ראה עבודת המלך לרמב״ם כאן. ספר המדע (ירושלים, תשכ״ד) וש״נ.

12) וכן ליתא בדפוס קושטא רסט. וכנראה שכ״ה לרוב הנוסחאות שהיו לפני הכס״מ.

13) ראה שד״ח כרך ט כללי הפוסקים סי״ג אות כח. וראה שם אות כט.

14) יו״ד סרע״ו ס״ט.

— רעכנט ער ניט „אהי״, ער איז נאר מוסיף „וש גורסין ג״כ אהי׳ אשר אהי״״[15].

דאַרף מען פאַרשטיין: פאַרוואָס נעמט אַן דער ב״י אַז די גירסא עיקרית אין רמב״ם איז אַז „אהי״ איז ניט פון די שמות שאין נמחקין? ובפרט אַז ברוב הנוסחאות אין ש״ס ווערט „אהי׳ אשר אהי״ גערעכנט צווישן די שמות שאין נמחקין[16], און עס זיינען אויך דאָ נוסחאות אין רמב״ם וועלכע רעכענען דעם שם[17], כנ״ל.

ב. לכאורה יש לומר דעם טעם בזה: דער מדרש זאָגט[18] אויפן פסוק: „אמר לי׳ הקב״ה למשה שמי אתה מבקש לידע לפי מעשי אני נקרא פעמים שאני נקרא בא־ל שדי בצבאות באלקים בה׳ כשאני דן את הבריות אני נקרא אלקים כו׳ וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה׳ כו׳״, און פירט אויס „הוי אהי׳ אשר אהי׳ אני נקרא לפי מעשי״. ונפרש כוונת המדרש עכ״פ בדוחק[19] אַז לויט דעם איז[20] „אהי׳ אשר אהי״ ניט געזאָגט געווארן אלס שם, נאָר עס מיינט „אני נקרא לפי מעשי״. ולפ״ז איז אויך מובן בפשטות פאַרוואָס מ׳געפינט ניט אין תנ״ך אַז דער אויבערשטער זאָל ווערן אַזוי גערופן[21].

אויך פון דרשת הגמרא[22] (געבראַכט אין רש״י[23]) אויף „אהי׳ אשר אהי״ — „א״ל הקב״ה למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם[24] בשעבוד זה ואני אהי׳ עמכם בשעבוד מלכיות״ — איז משמע, אַז דאָס איז ניט אַ שם, נאָר דערמיט זאָגט דער אויבערשטער (להיפך, אַז עס איז ניט נוגע שמו, ווייל) ער איז און ווערט אלעמאָל זיין מיט זיי — סיי כשנקרא בשם הוי׳ — הרחמים אדער בשם אלקים כו׳ — (ועד״ ווי דער רמב״ן[25] טייטשט אפ די דרשה)[26].

ועפ״ז י״ל אַז דעריבער האלט דער בית יוסף — אַז (לדעת הרמב״ם) איז „אהי׳ אשר אהי״ ניט קיין שם.

ג. ולכאורה איז אזוי משמע (אַז „אהי׳ אשר אהי״ איז ניט קיין שם), אויך

---

15) וע״פ הנסמן בשו״ע „טור״ (ובפרט באם ג״ז מהב״י) ושם הובא ביחד עם שאר השמות (כדעת אביו הרא״ש כנ״ל) ובשו״ע מוסיף „יש גורסין״ — ה״ז מורה דלי׳ לא ס״ל כהטור.

16) כדמוכח גם מזה שכ״ה גירסת הרי״ף, הר״ח והרא״ש שבועות שם. וכ״ה לדעת הרס״ג ורב האי גאון (הובאו בס׳ האשכול הל׳ ס״ת (סי״ז)).

17) ולהעיר שב„באור שמות קודש וחול״ להרמב״ם (הועתק בתורה שלמה פרשתנו כאן אות קעט) כתב: אהי׳ אשר אהי׳ שתיהן משמות הקדושים שאינם נמחקים אהי׳ שלחני גם זה (השם) קדוש.

18) שמו״ר פ״ג, ו. ושנ״ב.

19) כי קשה הלשון „נקרא״, ובעיקר — ההשוואה להשמות הוי׳, אלקים כו׳.

20) פי׳ מהרז״ו שם. וראה פי׳ מת״כ שם. ולהעיר מרבינו בחיי כאן.

21) פי׳ מהרז״ו שם. וראה גם ראב״ע כאן (פסוק סו): איננו במקרא רק במקום הזה. פרדס דלקמן הערה 43.

22) ברכות ט, ב. ועד״ז בשמו״ר שם.

23) עה״פ.

24) כ״ה בברכות — בלשון עבר. אבל בפרש״י „אהי׳ עמם בצרה הזאת״ — לשון עתיד (וכבשמו״ר „אהי׳ עמם בשעבוד זה״. וכ״ה נוסח הכ״י בדק״ס ברכות שם). והוא בהתאם לפירוש תיבת „אהי״ שבכתוב. ואכ״מ.

25) עה״ת כאן פסוק יג: הקב״ה השיבו למה זה ישאלו לשמי אין להם צורך לראי׳ אחרת כו׳. ע״ש.

26) ועד״ז הוא לפי ב׳ ביאורים אחרונים שבאברבנאל פרשתנו כאן. ולכאורה כן משמע מתחלת דברי הכוזרי שם: וכאשר שאלו ואמר ואמרו לי מה שמו, ענהו לאמר מה להם לבקש מה שלא יוכלו להשיגו דומה למה שאמר המלאך (שופטים יג, יח) למה זה תשאל לשמי והוא פלאי (אבל ממשיך) אך אמור להם אהי׳, ופירושו אשר אהי׳ והטעם הנמצא אשר אמצא להם בעת שיבקשוני כו׳. וע״ש במפרשים.

פון דעם רמב"ם גופא אין מורה נבוכים[27]: ער איז מבאר בארוכה שאלת משה „ואמרו לי מה שמו", אז דערמיט האט משה ניט געמיינט פרעגן וואס איז דעם אויבערשטנ'ס נאמען

(וואָרום דאס וואלט פאר די אידן סייווי ניט געווען קיין באוויז אז „ה' שלחני", ווי ער איז דאס מסביר: אויב די אידן האבן געוואוסט דעם אויבערשטנ'ס נאמען איז דאך פון משה'ס זאגן דעם שם ניטא קיין ראי' ואות אז דער אויבערשטער האט אים געשיקט — ווייל כשם ווי די אידן ווייסן שמו ית', אזוי (ועאכו"כ) האט עס אויך משה געקענט ווייסן פון פריער: און אויב זיי האבן ניט געוואוסט דעם אויבערשטנ'ס שם — וועלן זיי דאך ווידער ניט האבן קיין ראי' פון דעם וואס משה וועט זיי זאגן אז דאס איז דער שם)

נאר שאלתו איז — א ראי' פאר זיי אויף מציאות השם — „מפני שכל בני אדם אז אלא יחידים[28] לא היו מרגישים במציאות השם": און אמירתו „מה שמו" איז „לגדלו ולהדרו בספור כאלו אמר שעצמך ואמתתך לא יסכל אותה אדם"[29] משא"כ אין זיין „שם" קען זיין „סכלות" („אף שע"ד האמת סכלותם הי' על מציאותו יתעלה"[30])

און אויף דעם „למדהו השם אז מדע שיגיעהו אליהם יאמת אצלם מציאות השם"[31].

בסגנון אחר: דער רמב"ם זאגט אז „אהי' אשר אהי'" איז ניט געמיינט זאגן די אידן זיין שם[32], נאר „הודיעהו יתברך (צו משה'ן) הראיות אשר יתקיים בהם מציאותו אצל חכמיהם"[33], דאס איז דער תוכן[33] פון די ווערטער „אהי' אשר אהי'"[34].

ד. עס איז אבער מובן אז תירוץ זה איז א דוחק גדול: וויבאלד אז לרוב נוסחאות הש"ס איז „אהי' אשר אהי'" איינער פון די שמות שאין נמחקין און אזוי איז אויך דעת רוב הפוסקים, איז א דוחק גדול לאפושי מחלוקת ומן הקצה אל הקצה — אז לדעת מדרשי רז"ל הנ"ל, איז ניט נאר זיינען די ווערטער „אהי' אשר אהי'" ניט פון די שמות שאין נמחקין נאר זיי זיינען בכלל ניט א „שם"!

און דערפאר איז מסתבר לומר, אז די מדרשי רז"ל הנ"ל זיינען ניט עוקר דעם פירוש הכתובים מפשוטם (ודורשין אז „אהי' אשר אהי'" איז ניט אן ענטפער

---

27) ח"א פס"ג. וראה בארוכה במפרשי התורה כאן (רמב"ן, אברבנאל, עקידה ועוד) מה שהשיגו על המו"נ שם. ואכ"מ.

28) כ"ה הלשון במו"נ שם. ובהוצאת קאפח: פרט ליחידים.

29) לשון המו"נ שם קרוב לסוף הפרק (וכן הועתק בפי' שם טוב שם). ובהוצאת קאפח: לא נעלמה לשום אדם.

30) פי' שם טוב למו"נ שם (ועד"ז הוא בפי' אפודי שם) — ע"פ המשך לי' הרמב"ם שם „ואמנם הרחיק כו'" (ע"ש. ועד"ז בהוצאת קאפח).

31) מו"נ שם. ובשינוי לשון בהוצאת קאפח.

32) וכן משמע קצת מזה שבסוף הפרק במו"נ שם ממשיך ומבאר „וכן שם חסין . . וכן צור כו'" דפשיטא שתוארים אלה אינם בכלל השמות שאינם נמחקין. ומה שאומר ע"ז „שם" כוונתו שם התואר. וכמו ברפס"א שם „אמנם שאר השמות כדיין וצדיק וחנון ורחום ואלקים" שכולל התוארים שהם רק כינויים (רמב"ם הל' יסוה"ת שם ה"ה) עם שם אלקים. ועד"ז הוא בכמה מקומות בהפרקים שם. וראה צפע"נ מהד"ת ב, ב.

33) להעיר גם מרבותינו בעה"ת כאן: שמא יסבור משה ששמי אהי' אשר אהי' ולכך . . שמא יקראוני עוד ישראל אהי' וטעות יהי' בידם שהרי יש לו לקרות יהי' לעולם כו'.

34) ראה פי' אפודי למו"נ שם: ואמר לו יתעלה שיאמר להם אהי' אשר אהי' ר"ל שיבאר להם במופת מציאות מחוייבת המצאתו ואז ידעו שיש אלקה בעולם.

אויף שאלת משה „ואמרו לי מה שמו" — כפשוטו)

נאָר זיי זיינען מוסיף על הפשט — אז „אהי' אשר אהי'" איז אויך מרמז אַן ענין, א ראי' במציאות הוי'[35].

נאָכמער, פון דעם רמב"ם'ס רייד אין מו"נ עצמם איז מוכח אז „אהי' אשר אהי'" איז דעם אויבערשטנ'ס א שם[36]: ער הייבט אָן „וזה השם", ועוד — ער איז מפרש בפרטיות אז דער תוכן והכרח אויף מציאות הא־ל איז אין די וועריטער „אהי' אשר אהי'" און איז דאָס מבאר בהמשך צום ביאור אין שם הוי'[37], ועוד — בהמשך צום ביאור אין „אהי' אשר אהי'" ברענגט ער[38] און איז מבאר די אַנדערע שמות: וכן שם י־ה . . ושד־י וכו'[39]; און ווי ס'איז אויך משמע פון דברי הרמב"ן[40], ברענגענדיק פון מורה נבוכים שם.

ויתירה מזו: לויטן רמב"ם אין מורה נבוכים קומט אויס אז דער שם „אהי' אשר אהי'" איז קרוב ומעין שם המפורש (שם הוי')[41] — מער ווי די אַנדערע שמות[42].

וביחד עם זה זעט מען, כנ"ל, אז די אַנדערע שמות רעכנט דער רמב"ם אלס שמות שאין נמחקין, און דוקא „אהי' אשר אהי'" (כאָטש אויך ער, לפי הנ"ל, איז איינער פון די שמות) איז ניט פון די שמות שאין נמחקין.

ה. ויש לומר הביאור בזה[43]:

דער רמב"ם אין מורה נבוכים דאָרט איז מפרש ומבאר „אהי' אשר אהי'", וז"ל[44]: וזה השם נגזר מן היה והוא המציאות . . והסוד כלו הוא בשנותו המלה בעצמה המורה על המציאות בענין התאר כו' והושם השם הראשון והוא המתואר אהי' והשם השני אשר תארו בו אהי' והוא הוא בעצמו וכאלו הוא הראה שהמתואר הוא התאר בעצמו והי' זה באור ענין שהוא נמצא לא במצי־אות . . הנמצא אשר הוא הנמצא[45] כלומר המחוייב המציאות.

דאָס הייסט — דער רמב"ם איז מפרש אַז „אהי' אשר אהי'" איז ניט אַ שם

---

35) וכן יש לבאר בדברי הרמב"ן בפ' דברי המדרש. וראה טור הארוך שם.

36) ראה פ' שם טוב שם.

37) שם ספס"ב. וראה שם פס"א בביאור שם הוי'.

38) ספס"ג שם.

39) ולפ"ז צ"ל (ראה לעיל הערה 32) דלצדדין קתני, דמש"כ מלת „שם" על חסין וצור (ועד"ז בנוגע לדיין צדיק חנון ורחום) פי' תוארים: ועל אדנ"י אלקים כו' אהי' — פי' שמות.

40) עה"פ כאן. וראה גם רבינו בחיי.

41) ברשב"ם (פסוק טו) וחזקוני כאן משמע (וראה גם ראב"ע פסוק טו), שהוי' ואהי' הוי שם אחד'. וכן מפורש ברמב"ן (ומבואר בבחיי) וטור הארוך כאן. וראה מ"ש הרמב"ן בפ' דברי הת"א (אבל בת"א שלפנינו אין גירסא זו). ולהעיר מל' הכוזרי (שבהערה 26): אהי' אפשר שיהי' מן השם הזה (היינו שם הוי').

42) כמפורש בדבריו בספס"ב שמפרש הטעם לזה שמבאר שם אהי' אשר אהי' בהמשך לשם הוי': למה שבזה מן העיון הדק אשר אנחנו בו ר"ל הרחקת התוארים — ראה פי' שם טוב שם. ולקמן בפנים.

43) ראה (ע"ד הקבלה והחסידות) בביאור שם „אהי'": מגיד מישרים להב"י גיקטליא שער א בתחלתו ושער יו"ד. פרדס שער כ פ"א־ב ועטים רמונים שם (וראה גם הנסמן בהערה 41). ועוד. וראה ספר הליקוטים — דא"ח צ"צ וספר הערכים־חב"ד (ח"א) — ערך אהי'.

44) וראה הלשון בהוצאת קאפח.

45) בקאפח „מצוי שלא במציאות . . המצוי אשר הוא המצוי" (ועד"ז הוא השינוי בין העתקת תיבון וקאפח לעיל שם פנ"ז). ותרגום זה נראה יותר, וע"ד לשון הרמב"ם בריש הל' יסודי התורה. וראה „הדרין" על הרמב"ם (קה"ת, ברוקלין תשמ"ה) הערה 30.

---

*) ובראב"ע שם דשניהם שמות העצם.

וועלכער איז מתאר אֵ כח ופעולה פון דעם אויבערשטן, נאָר עס ברענגט אַרויס אז דער „מצוי" — פאַראַנענקייט — פון דעם אויבערשטן איז לגמרי ניט אין דעם אופן פון „מצוי" ווי בא נבראים: די מציאות פון אַלע נמצאים איז אֵ חידוש — זיי זיינען נמצא און עס איז שייך אז זיי זאָלן ניט זיין נמצא און נאָכמער — אַזוי איז טאַקע געווען (קודם שנמצאו מאמתת המצאו); משא"כ דעם אויבערשטן'ס „מצוי" איז מחוייב המציאות.

און דאָס דריקט אויס דער שם „אהי' אשר אהי'" — „הנמצא אשר הוא הנמצא כלומר המחוייב המציאות", אֵ מציאות וועלכע מוז זיין, מציאות מצד עצמו[46].

און דאָס איז מוכרח (אַ ראי') מצד השכל, ווי דער רמב"ם איז ממשיך[47] „וזה אשר יביא אליו המופת בהכרח שיש דבר מחוייב המציאות לא נעדר ולא יעדר". ענין המציאות[48] איז מכריח אז עס איז דא אֵ „מצוי" וואָס ער איז „מחוייב" צו זיין און עס איז ניט שייך ער זאָל ניט זיין. ובלשון הרמב"ם בספרו היד[49] „אמיתת המצאו"[50].

ו. עפ"ז קומט אויס אז עס איז פאַראַן אֵ חילוק עיקרי צווישן דעם שם „אהי' אשר אהי'" און די אַנדערע שמות:

די אַנדערע שמות[51], אַזוי ווי אדנ"י א"ל אלקים אלקי צבאות זיינען מתאר (ניט די מציאות פון דעם אויבערשטן, נאָר) ווי ער ווערט נתגלה דורך זיינע כחות ופעולות (בלשון המדרש: לפי מעשי אני נקרא) — ווי ער איז שייך צו השפעה: אדנ"י מלשון אדנות[52], אתה אדון לכל בריותך[53], אלקים — „תקיף"[54] ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים", אַדער „תקיף"[55] בעל היכולת ובעל הכחות כולם"[56] (ועד"ז בשאר השמות).

ואפילו שם שד"י וואָס דער רמב"ם זאָגט[57] אז ער קומט פון וואָרט „די" „והשי"ן בענין אשר, כמו שכבר, ויהי' ענינו אשר די, הכוונה בזה שהוא לא יצטרך במציאות מה שהמציא ולא בהתמידו לזולתו, אבל מציאותו יתעלה מספקת בו"[58] (אַז דער אויבערשטער דאַרף צו קיינעם ניט „אַנקומען" אויף צו ממציא זיין און שטענדיק אויפהאַלטן דאָס וואָס המציא)[59] — איז דאָס אויך ווי דער שם (שד"י) באַציט זיך צו „מה

---

46) בביאור ענין אהי' אשר אהי' שהוא מחוייב המציאות — ראה גם רלב"ג ואברבנאל פרשתנו. עיקרים מאמר ב פכ"ז. ועוד. וראה לקמן הערה 60.

47) במו"נ שם.

48) לא רק ההבריאה מוכיחה שישנו בורא.

49) ריש הל' יסוה"ת.

50) ואף שהתחלת ההלכה „יסוד היסודות ועמוד החכמות" הוא ר"ת הוי' (שם הגדולים להחיד"א מע' רמב"ם בשם ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם) ולא אהי' י"ל כי רצה לרמז שם קדוש שם העצם שם המפורש (ראה גם הדרן הנ"ל הערה 36). ואכ"מ.

51) ראה מו"נ שם פס"א ופס"ג.

52) מו"נ שם פס"א. ועד"ז בטורש"ע או"ח ס"ה.

53) ב"ר פי"ז, ד.

54) שו"ע אדה"ז חאו"ח סוס"ה — וצע"ג דפסק כהטור ולא כהשו"ע (דהב"י) — ראה לקמן.

55) שו"ע או"ח שם.

56) וראה מו"נ שם רפ"ב. ח"ב פ"ו. ובפס"א שם כללו עם שם דיין צדיק רחום וחנון (כנ"ל הערה 32) „כלם הם מבוארי הכללות והגזרה" (ראה מפרשים שם).

57) שם ספס"ג.

58) ובקאפח: שאינו זקוק בהמצאת מה שהמציא ולא בהתמדת קיומו לזולתו, אלא מציאותו יתעלה די בכך.

59) ולא כבחגיגה (יב, א): שאמרתי לעולם די. ובפרדס (שער יט פ"א) ד„שם שד"י מורה על שהוא שודד המערכות".

שהמציא", זיין פעולה איז דער בריאה איז באופן „שהוא לא יצטרך במציאות מה שהמציא כו' לזולתו".

משא"כ „אהי' אשר אהי'" רעדט וועגן דער מציאות פון אויבערשטן ווי ער איז מצד עצמו ובעצמו[60]. אז ער איז „מחוייב המציאות", אמיתת המציאות, ער גע־פינט זיך אין אן אופן פון „בלתי מציאות נמצא".

ז. עפ"ז איז מובן דער חילוק צווישן די אנדערע שמות קדושים שאין נמחקים און „אהי' אשר אהי'":

דער גדר פון קדושה איז — אויסגע־טיילטקייט (קדוש ומובדל[61]) פון אנדערע זאכן, דורך זיין קשר מיט מקור הקדושה — כי קדוש אני[62]. לדוגמא: ארץ ישראל ווערט אנגערופן ארץ הקודש, ווייל דאס איז „ארץ אשר גו' תמיד עיני ה"א בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"[63]; דער בית המקדש — בית אשר תבנו לי[64], ושכנתי בתוכם[64*] אן ארט פון גילוי שכינה.

עד"ז איז אויך בנוגע די „שמות הקדו־שים הטהורים שנקרא בהם הקב"ה"[65]: זייער תוכן איז צו מתאר זיין „די „פעולות" און התגלות פון קדוש אני — אויבערשטן, דעריבער זיינען זיי שמות קדושים, אפגעטיילט פון שאר ענינים — חול.

ומובן אז קדושה והבדלה איז שייך צווישן זאכן וועלכע האבן (עכ"פ עפעס) א שייכות צווישן זיך[66].

לדוגמא — מ'זאגט ניט אז א סברא שכלית איז קדוש ומובדל פון אן אבן[67].

ובמכש"כ דער שם אהי' אשר אהי', וואס באציט זיך צו דעם אויבערשטן ווי ער איז בפני עצמו מצד עצמו, אמיתת המציאות, לא במציאות נמצא כלל[68]. איז

---

60) במהר"ל (גו"א עה"פ וגבורות ה' פכ"ה), כי שם אהי' מורה על שהוא יתברך הוי' שמאתו מתקיים הכל כמו שנמשך מן העיקר קיום הכל, משא"כ שם הוי' מורה שהוא נבדל מכל הנמצאות ולא נתלה בשום נמצא כו'. ע"ש בפרטיות. אבל במו"נ פס"ג (וכן בהמקומות שבהערה 46) מפרש רק שקאי על עצמותו שהוא נמצא לא במציאות כנ"ל בפנים. וראה גם גבורות ה' שם (קרוב לסוף הפרק), שמפרש בשם אהי' אשר אהי' „הנמצא אשר לא נודע ממנו רק שהוא הויה ולפיכך נקרא שמו אהי' כלומר הויה . . אשר אהי' ר"ל שהוא הויה פשוטה בלבד וזהו אשר אהי'".

61) ראה תו"כ ופרש"י ר"פ קדושים. ובכ"מ.

62) שמיני יא, מד. מה. וראה קדושים יט, ב. כ, כו.

63) עקב יא, יב.

64) ישעי' סו, א.

64*) תרומה כה, ח.

65) לשון הרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ו.

66) ראה תניא ח"ב פ"ט.

67) כ"א בשם המושאל ובדוחק גדול.

68) ועצ"ע — הרי עפהנ"ל שם אהי' הוא קדוש ומובדל מז' השמות, וע"ד קה"ק לגבי קודש. ואולי י"ל — א) דכוונת התואר שמות קדושים הוא בערך הבריאה — ולא ביניהם (שלכן אינו מחלק בין הוי' (ואד') לשאר השמות). ב) חילוקי מדרגות בקדושה ה"ז כאשר ישנו ערך ביניהם, ע"ד עשר קדושות שבא"י עד לקה"ק (כלים פ"א מ"ו ואילך), כהן הדיוט וכו' וכה"ג (ראה דה"א כג, יג: ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים). משא"כ שם אהי' שקאי על אמיתית המציאות שאינו בסוג וגדר הנמצאים, גם לא דהארות וגילויים — כפי שמתגלה בהשמות (ראה המשך תרס"ו (ע' תלב) וסה"מ תש"א (ע' 39 ואילך) דמ"ש הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"א ה"ד) „הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו . . אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו" — שולל גם מציאות האור (כי רק העצמות הוא מחוייב המציאות שמציאותו מעצמותו). ולהעיר ג"כ מהמבואר בכ"מ (ראה ד"ה שובה תרפ"ו. ד"ה צעקו תרפ"ח. ד"ה אלקי נשמה תרצ"ט) דאמיתית ענין ד„אין ערוך לך" הוא דוקא לגבי בחי' העצמות כי אופן מציאותו של האור הוא כאופן המציאות שבעולמות ולא כמו ענין אמיתת המצאו מה שהעצמות הוא אמיתת המציאות במציאות בלתי נמצא).

וראה פרדס (שער כ') ועסיס רמונים שם מה דשם אהי' נהגה ד„שם אהי' אינו מורה על שום פעולה

מצד דעם ניט שייך כלל מחלק זיין צווישן נמצא פון קודש און נמצא פון חול.

ח. ענין הנ"ל — אז „אהי' אשר אהי'" איז (לויט די גירסא אין „יד" פון רמב"ם) ניט קיין שם קדוש, שם שאינו נמחק, ווייל ער ווייזט אויף מחוייב המציאות, אמיתת המצאו — שפיגלט זיך עס אפ בנוגע א (הלכה —) ענין אין הנהגת האדם:

די גמרא זאגט[69] „הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף", און רש"י איז דאס מפרש: „שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודו' כו' וזה הקוראה תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ".

ומדה כי אם על הוראות ההעלם אבל אינו מורה על גלוי שום דבר ולפיכך מותר להגות אותו כי הוא מורה העלמו וסבת רוממותו' (עסיס רמונים שם). ועפ"ז מתרץ בפרדס שס' מה דשם בן ד' שהוא בת"ת אינו נהגה באותיותיו, ושם אהי' נהגה, כי „אם הי' שם בן ד' נהגה באותיותיו הי' מראה כי האצילות מושג וזה אין ראוי לרוב העלמו ולכן אנו הוגים אותו בהיכלו כי השגת הת"ת הוא במלכות" (פרדס שם ספ"א. וראה בביאור יותר בפ"ב שם ועסיס רמונים שם).

ועפמ"ש שם מובן החילוק בין שם אהי' לשם הוי' (שאינו נמחק) גם לפירוש הרמב"ם בשם המפורש (מו"נ שם פס"א).

ועצע"ג והסברה רבה, כי: 1) הוי' נק' (גם) שם העצם (שעד"ז בקוה"ק — מקום עצומ"ה), 2) שאכו"כ השם הוי' כשהוא בלי נקודות (פרדס שם פ"א), 3) גם שם אהי' לכאורה — (ובפרט ע"פ המדרש דאהי' — ע"פ מעשי) פועל (שעפ"ז מובנת בפשטות נחמת בנ"י ע"י הודעה זו), 4) ביאר אדה"ז דש"ש שגור בפי כל — היינו עצומ"ה (תו"א יד, ב. מאמרי אדה"ז: תקס"ה (ח"א) ע' יב: ענינים ע' סח. ע. ועוד). ואכ"מ.

69) שבת קיח, ב.

---

*) וראה מגיד משרים שם ושאר מקומות שבהערה 43.

איז ידועה[70] די שאלה אין דעם: פאר־וואס זאל מען ניט זאגן הלל בכל יום? פון די ענינים אין אמירת הלל איז צו אויסדריקן א שבח והודי' צום אוי־בערשטן פאר די נסים וואס ער האט גע־טאן, און דאס איז שייך יעדער טאג — ווי מען זאגט „על[71] נסיך שבכל יום עמנו"! נאך מער: אויך טבע גופא בא־שטייט באמת פון „נסים[72] רבים מתמי־דים ותכופים כו'".

שטייט אויף דעם דער ביאור[70], אז ווי־באלד „בעל הנס אינו מכיר בנסו"[73], האט דעריבער קיין ארט ניט צו זאגן אויף דעם הלל — ווייל הלל איז אויף א נס גלוי דוקא.

מען דארף אבער הסברה: ידוע ומובן אז די התהוות ובריאה יש מאין איז א נס און נאך א פיל גרעסערער נס ווי דער נס פון קריעת ים סוף: ווי דער אלטער רבי זאגט אין תניא[74] אז בריאה יש מאין „היא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף" — און ווי־באלד אז דער אויבערשטער איז „מחדש[75] בכל יום תמיד מעשה בראשית" (— בכל רגע ורגע), איז פארוואס זאל זיין אפגע־פרעגט צו זאגן הלל יעדן טאג, אפגעבן א שבח והודי' פאר דעם נס ופלא פון „המחדש[75] בטובו בכל יום תמיד מע"ב"? — ועאכו"כ דער וואס דערהערט דעם ענין[76]?

---

70) יהל אור (אוה"ת לתהלים) ע' קנד־ה. וראה מדרש תלפיות אות ה' ענף הלל הגדול.

71) נוסח ברכת מודים שבשמו"ע. וראה יהל אור שם ס"ע קנג ואילך.

72) יהל אור שם ע' קנד מחכמי המחקר. ושו"נ.

73) נדה, לא, א.

74) שער היחוד והאמונה פ"ב.

75) נוסח ברכת יוצר (בתחלתה וסופה).

76) ע"ד הנגלה אינה קושיא (כ"כ) וכמ"ש ביהל אור שם (וראה גם מדרש תלפיות שם) „כי ענין הלל נתקן על הנס שנראה לכל".

ועד"ז קשה — מ'דארף זאגן הלל בכל יום כמאמר רז"ל "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא מ"ט כל הנשמה תהלל י"ה כל הנשימה תהלל י"ה"?

ט. וי"ל הביאור אין דעם[78]:

דער ענין פון א נס איז — אן אויסגע־טיילטע — אויפגעהויבענע[79] — הנהגה, אין וועלכער עס ווערט אנטפלעקט ג־טלעכקייט. ד. ה. אז פריער — פאר דעם (נס) איז געווען א מצב והנהגה וואו אלקות איז ניט בהתגלות, און דער־נאך איז געווארן א שינוי, אז אלקות איז דארט נתגלה געווארן דורכן נס, וואס איז למעלה מגדר הטבע.

און בשעת א איד דערזעט די הנהגה נסית רופט עס ארויס ביי אים אמירת הלל, ער הויבט זיך אויף למעלה פון „וואכעדיקייט" און איז משבח דעם אויבערשטן.

משא"כ דער ענין פון בריאה יש מאין — אדער נשימה שאדם נושם — איז תמיד, בפועל איז ניטא אז מציאות אלו זאלן זיין בטל — איז מצד הבפועל ניט שייך אין דעם א שינוי והבדלה בין מצב למצב — מעין הנ"ל באהי' אשר אהי'[80]

אבער בחילוק עקרי: דארט איז עס באמת, אויך מצד בכח — מחויב המציאות.

און דערפאר, אפילו איינער וואס דערהערט ווי די בריאה יש מאין איז א „פלא (גדול) יותר מקריעת ים סוף", און ווי דאס איז „בכל יום תמיד" ועד"ז „בנשימה שאדם נושם" — ווערט ניט בא עם בפועל א יציאה מגדרו וטבעו צו זאגן הלל אויף דעם — ווייל בפועל איז ניטא קיין שינוי, דער פועל איז תמיד במעמדו ומצבו.

י. ע"פ כהנ"ל יש לתווך בין פירוש הרמב"ם אין אהי' אשר אהי' מיטן פירוש הגמרא[81] „אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהי' עמכם בשעבוד מלכיות":

„אני הייתי עמכם בשעבוד זה" מיינט ניט אז ער געפינט זיך דארטן אין אן אופן אז דאס „רירט אים ניט אן" — ער שטייט מובדל פון דעם שעבוד — נאר, כביכול, דער שעבוד „רירט" אן דעם אויבערשטן, ווי רש"י איז מדייק „אהי' עמם בצרה הזאת", ומקרא מלא דיבר הכתוב „בכל צרתם לו צר"[82].

און דער ענין איז מצד שכינתא ששוכנת ומתלבשת[83] ביז למטה מטה ביותר — ווערט שכינה (עמהם[84]) בגלותא[85] — משא"כ ז"א דאצילות[86]

---

77) ב"ר פי"ד, ט. ועד"ז בדב"ר פ"ב, לז.

78) וראה גבורות ה' הקדמה שני'. נתיבות עולם (מהר"ל) נתיב העבודה פי"ו. מדרש תלפיות שם.

79) כמש"נ (ישעי' סב, יוד. שם מט, כב): הרימו נס, ארים נסי (פרש"י יתרו כ, יז). וראה סדור מד, סע"ב. אוה"ת בשלח ד"ה ויבן. ועוד.

80) להעיר ממשנ"ת (ראה רד"ה החודש תרס"ו ובטופו. לקו"ש חי"ז ע' 153 הערה 43. ושנ"ב) שהתמידיות שבהנהגת הטבע שרשה מ„אני ה' לא שניתי", „אמיתת מציאותו ית"" (ל' העקידה פ' בא שער לח בתחלתו) שלמעלה מכל ענין וגדר של שינוי.

81) התיווך עם פירוש המדרש באהי' אשר אהי' (אני נקרא לפי מעשי) מובן עפמ"ש בגבורות ה' (לפירושו הנ"ל סוף הערה 60) דמסיים שם „ומאחר שהוא הוי' פשוטה לכך אין לו יתברך שם קבוע רק לפי המעשה של אותה שעה". ועפ"ז מובן גם לפירוש הרמב"ם.

82) ישעי' סג, ט.

83) תניא פמ"א (נז, ב).

84) מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.

85) זח"א קנ, ב. וראה גם זח"ג צ, ב. קצז, ב. ובכ"מ.

86) עולם האחדות, כולו טוב. וראה תו"א ס"פ תרומה.

ובפרט[87] כתר איז „לא (באלף) צר״[88], משא״כ מצד דעם שלא בערך פון דעם — מצד „אהי׳ אשר אהי״:

די מדריגה אין אלקות וואס איז פאר־בונדן מיט די שמות הקדושים שאין נמחקים — דהיינו ווי דער אור אלקי איז מאיר דורך די שמות הקדושים — איז מצד דעם „בלי הגבלה״ פון אלקות קען דער אור אלקי זיך געפינען אומעטום אויך בגלות, איז ער אבער דארטן ניט „עמכם בשעבוד״, „עמם בצרה הזאת״, נאר אין אן אופן פון אפגעטראגנקייט לא צר באלף:

משא״כ „אהי׳ אשר אהי״, מחוייב המציאות, איז „עמם בצרה זאת . . עמם בשעבוד שאר מלכיות״[89] —

וי״ל אז דאס איז אויך וואס דער שם אהי׳ אשר אהי׳ איז נתגלה געווארן צו משה״ן בעת ההתגלות אליו „בלבת אש מתוך הסנה״[90] — ווייל די התגלות השכינה „מתוך הסנה״ לערנט אז אפילו סנה[91] — איז „אין[92] מקום פנוי בלא שכינה״.

(משיחות ש״פ שמות וש״פ וארא תשמ״ג)

87) ראה יהל אור שבהערה הבאה ד״ה בואו הוא בז״א. ואכ״מ.

88) ראה זח״א שם. יהל אור ע׳ שסא.

89) וראה לי׳ רש״י נצבים ל, ג. לקו״ש ח״ט ע׳ 183.

90) פרשתנו ג, ב.

91) וראה פרש״י שם: מתוך הסנה ולא אילן אחר משום עמו אנכי בצרה. וראה שמו״ר שבהערה הבאה. תנחומא פרשתנו יד. מכילתא דרשב״י פרשתנו ב. פדר״א רפ״מ. ועוד.

92) שמו״ר פ״ב, ה.